

TÜRK GİYİM KÜLTÜRÜNDE PANTOLON

Fatma AYHAN*

ÖZ

Maddi kültürün bir ögesi olarak giyim, bir milletin kültürünü gelenek ve göreneklerini yaşam biçimini simgeleyen ve tanıtan en önemli unsurlardan biridir. İlk zamanlarda dış etkenlere karşı koruma güdüsüyle başlayan giyinme ihtiyacı, toplumların uygarlık düzeyi ve yaşam şekilleri ile farklılığı belirginleşmiştir.

Yüzyıllar boyunca zengin giyim kuşam kültürüyle batı toplumlarının ilgisine maruz kalan Türk giyim kuşamının geleneksel giyiminin önemli bir parçası olan pantolonun Avrupalı modacılar tarafından fark edilmesine esin kaynağı olarak değişik model ve kesimle unisex giyimde modern çizgilerle yansımalarına da etken olmuştur.

Bu çalışmadaki amacım; Orta Asya'dan Hunlarla Avrupa'ya gelen Türk giyim kültüründe pantolonun dünya giyim kültürüne ve modasına yansımaları tarihsel boyutu ile anlatılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk, Orta Asya, Hun, pantolon

TROUSERS IN TURKISH CLOTHING

SUMMARY

Culture, a necessity for society is a source for our history with it's products that come out in the and its residuals Turks that spread along continents in history pread their culture and civilization.

Turks wore trousers that are the basic item of the world fashion, a thousand years ago.

My aim in this study is to bring trousers that are the basic items in Turkish clothing that came to Europe from Middle Asia by the Huns, to present day with its stages from Orhun hills.

Key Words: Turk, Middle Asia, Hun, trousers

1. GİRİŞ

Bir ulusun kültürü, geçmişten özümlelenerek gelen maddi ve manevi değerlerin zaman içerisinde kendisine has duygu ve düşünce ifade ediş tarzı ile ortaya çıkmaktadır.

Dünya uluslarının farklı kültür yapıları vardır; bunlar arasında Türk ulusunun özgün, köklü, zengin kültürü büyük önem taşır. Bu kültür Türklüğün doğuşu ile başlamış, asırlardan beri doğu ile iç içe yaşamış, uçsuz bucaksız bozkırlarda hayvan sürülerini beslemiş, avlamış, savaşmış, çok hareketli bir hayatın içerisinde sıcak, soğuk, rüzgar, kar, yağmur gibi doğa

* Sanat ve Tasarım Fakültesi, Moda Tasarımı Bölümü Öğretim Üyesi (Art and Design Faculty Design Education Department, Lecturer), fayhan@gazi.edu.tr

olaylarından etkilenerken zamanla gelişerek binlerce yıl Türk toplumlarını millet olarak ayakta tutmuş, onlara Türklük özelliğini vermiştir.

Türk kültürünü meydana getiren önemli değerlerden birisi de şüphesiz giyim kuşam kültürüdür. Büyük uygarlıkların merkezi olan Orta Asya tarihi zenginliklerin yanı sıra giyim kuşam değerleriyle de Türk milletinin ince zevkini göstermektedir. Giyim kuşam Türk toplumunda geleneksel değerleri yansıtan önemli bir olgudur.

İnsanın toplumsal yaşantısının bir ürünü olan kültür zaman süreci içerisinde ortaya çıkardığı ürünler ve kalıntıları ile aynı zamanda tarihe kaynak olma özelliğini de taşımaktadır. Maddi kültürün bir ögesi giyim, bir milletin milli kültürünü, gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini simgeleyen ve tanıtan en önemli unsurlardan biridir. Tüketimin en görünür biçimlerinden biri olan giyim, kimliğin kurulmasında önemli rol oynar. Giyim tercihleri insanların hem belli bir zaman dilimine uygun görünümlere ilişkin güçlü normları hem de olağanüstü bir seçenек zenginliğini barındıran kültürün belirli bir biçimini kendi amaçları doğrultusunda nasıl yorumladıklarını gösteren eşsiz bir alandır (Crane 2000: 11).

Toplumlar, dinsel, siyasal, ekonomik, sosyal, coğrafi, estetik ve kültürel birikimlerinin sonucu olarak biçimlenir ve kuşaktan kuşağa aktarılır.

Kültür varlıkları içerisinde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz geleneksel giysilerimiz bir bütün olarak kültür ürünüdür ve doğrudan insanla ilgili olduğundan insanın yaşama biçimini belirten göstergelerden biridir. İnsanlar ya buldukları uygarlık seviyelerine göre giyimler oluşturmuşlar ya da buldukları örf, adet ve yaşam koşullarına göre giysilerini şekillendirmişlerdir (Ayhan 2000).

İlk başlarda dış etkenlere karşı korunma güdüsüyle başlayan giyinme ihtiyacı toplumların medeniyet düzeyi ve yaşam biçimlerinin farklılığı ile şekillenmiştir. Giyim tarihi incelendiğinde eski devirlerden bu güne kadar giyinme biçimlerinin pek çok aşama kaydettiği görülür. Her milletin kendi yaşama şekli, kültür ve dini inancına göre bir giyim şekli oluşturduğu dikkati çeker. Örneğin kurulduğu ilk yüzyıllarda göçer bir toplum olan Türk milletinde at binmek yaşamın en önemli aktivitesi olduğu için giyimlerinin de at binmeye, avlanmaya, günlük tarım işlerini kolaylıkla yapabilmesine yardımcı olacak şekillerde biçimlendiği ve günümüze izlerinin az ya da çok değişerek taşındığı görülmektedir (Arslaner 2007).

Türk toplumu yüzyıllar boyu zengin bir giyim kültürüne sahip olmuş, bu zenginlik giyim biçimlerinde olduğu kadar, giyim malzemelerinde de kendini göstermiştir. Orta Asya'dan tarih boyunca çok geniş topraklara yayılarak oradaki kültürlerden de etkilenmesi giyim çeşitliliğinde ve zenginliğinde önemli rol oynamıştır.

Çalışmada halen dünya giyiminin en önemli giysi parçası olan pantolonun tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal: Araştırmanın materyalini konu ile ilgili kaynakların taranması, saha çalışmalarından elde edilen bilgiler ve resimler teşkil etmektedir.

2.2. Yöntem: Araştırmada tarama ve saha çalışma yöntemi izlenmiştir. Bu amaçla geleneksel Türk giysileriyle ilgili literatür ve görsel kaynak taraması yapılmış, Moğolistan'ın Orhun bölgesinde saha çalışmaları, Ulaanbatar Milli tarih, Berlin, Münih, Hamburg, Budapeşte, Kazakistan ve Rusya müzelerinden, Avrupa ve Asya Kurgan arşivlerinden ve I'm Zerchandes golderen Grefien Konigsgraber der skyfhen derlemesinden, Güney Altay'ın Ukuk şehrinin Payrıyk halkının kıyafetlerindeki pantolon ile ilgili bilgi ve resimler amaç doğrultusunda düzenlenerek araştırmanın ilgili bölümlerinde sunulmuştur.

Çalışmada Orta Asya ve Avrupa'daki farklı kurganlardan çıkan pantolonlar incelenecektir.

3. BULGULAR

Türk tarihinde toplumsal yaşam ve özelliklerinde farklı dönemlere ait giyim ile ilgili bilgilere çok az rastlanmaktadır.

Türkler yüzyıllar boyunca tarih yapmış bir millet olmasına rağmen tarih yazan bir millet olmamıştır (Eray 2000).

İki bacağı ayrı ayrı örten tüm eski giysilerin, pantolonun ilk örnekleri olduğu düşünülürse bazı kaynaklarda pantolonun kökeninin Antik çağa kadar uzandığı ve buna göre ilk pantolonun M.Ö. 500'lü yıllarda Perslerin giydiği, bazı kaynaklarda ise İskitlerin (Türklerin), Japonların ve Hinduların giydiği belirtilir.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarının giyimleri ile ilgili yazılı belge bulmak da oldukça güçtür. Türklerin kıyafet tarihi ile ilgili eski bilgileri Orta Asya'daki arkeolojik kazı

buluntularından, heykellerden, çini ve seramik, madeni eşyalar üzerindeki resimlerden, minyatürlerden, Divan-ü lugat-it Türk'ten, seyahatname, kıyafetname ve müzelerden öğrenilmektedir (Ögel 1984).

Kaşgarlı Mahmut tarafından 11. yüzyılda yazılan Divan-ü lugat-it Türk adlı eser 8. yüzyıldan kalma Göktürk yazıtları, eski Uygur duvar resimleri ve Macar II. Rasonyi'nin "Tarihte Türklük" adlı eseri pantolon, ceket ve gömlek gibi giyim eşyalarının ilk kez Türkler tarafından giyildiğini ve Orta Asya'dan dünyaya yayıldığını göstermektedir (Gülensoy 2001).

Orta Asya step ulusu olarak Türklerin Batı Dünyasına taşıyıp benimsettikleri pantolon adını alan altlıklar yalnız Türk giyim tarihi açısından değil, dünya giyim tarihi açısından da olağanüstü öneme sahiptir.

Pantolon, pantol, pantu, potur, pantolon özel ad. Pantolone bir İtalyan palyaçosunun adı (Gülensoy 2....).

Avrupa pantolonu ilk kez 18. yüzyılda yani Türklerden bin yıl sonra giyinmeye İtalyan komedyen Pantolone aracılığı ile başlamıştır.

Pantolon, belden ayak bileklerine uzanan ve her bacağı ayrı ayrı saracak biçimde iki parçadan oluşan bir giysidir (Ana Britannica, 387.s.).

Farklı bir tanımla, pantolon beden belden aşağısına giyilen ve bacakları saran diz altından ayak bileğine kadar farklı boyda yapılabilen kadın ve erkeklerin rahatlıkla kullanabildiği bir alt giysi çeşidi olan pantolon ve şalvar "savaşçı kavimlerde" kişilerin ata binebilmek için geliştirdikleri bir giysi çeşidi olarak "Hunlar" tarafından bulunmuştur (Ögel 1991: 101).

Bilindiği üzere yeryüzünde atı ilk evcilleştiren ve atı binek hayvanı olarak kullanıp, eğeri, üzeniyi kullanan kavim Türklerdir.

Tarih boyunca Türkler ata binen hatta hayatı at üzerinde geçiren insanlardır. Onlar için çalılara, taşlara, soğuğa ve uzun at yolculuklarına dayanıklı giysiler gerekliydi. Yeryüzünün ilk atlı milleti olan Türkler, pantolon ve ceketini ilk kullanan kavimde olmuşlardır. Çünkü pantolon ve ceket süvari giysisidir ve bir süvarinin içinde en rahat edeceği giysi pantolon ve cektir.

Dünyada pantolon ve ceket kullanımı ilk olarak bugün hala moda olan, süvari pantolonunun aynısı atın üzerinde rahat hareket etmek için en az 1500 yıl önce Türkler tarafından kullanılmıştır. Sonrada Türklerle yakın ilişki içinde olan milletlerde görülmüştür.

Bu nedenle, ata binmede karşılaşılabilecekleri sürtünme ve bacaklarda yara açılması gibi tehlikelerden korunmak için kalın pantolon ve çizme giyme zorunda kalmışlardır. Uzun at yolculuklarına çıkacak olan kişiler özellikle deri pantolonlar kullanmışlardır (Ögel, 1984).

Eski Türk kültüründe, bozkır Türkleri giyim eşyalarının koyun, kuzu, sığır, tilki ve av hayvanlarının derisi ile koyun, keçi, deve yününden yaparlardı.

Çok soğuklarda kürk pantolonlar giymişlerdir, bugün hala Moğolistan'ın Orhun bölgesi köylerinde kışın kürklü pantolonlar giyilmektedir (Ayhan 2000).

Rahat ata binmek için Bizans, Roma ve Çinliler entari giyerlerken, Türkler üm adını verdikleri günümüzde süvarilerin kullandığı, paçaları dar üstü biraz daha geniş olan pantolonu kullanmışlardır (Zık 2002).

Çünkü Türklerin yaşam şekline uygun giysi pantolondur. Çinliler pantolonu Hunlardan öğrenmişlerdir. Atlı birliklerin kurulmasıyla pantolon giyme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bugünkü çağdaş giysi tipinin ilk örneği olan bozkır tarzı giyim-kuşam, Çin'de milattan önce 4. yüzyıldan sonra Türk usulüne göre yapılan askeri ıslahatlar sonucu dünyaya yayılmıştır. Geçen zaman içerisinde pantolonu en çok askerler giymiştir.

Türklerin pantolonlarının üzerine uzun kaftan giymelerinden dolayı pantolonlar pek çok kaynakta iç giyim olarak ele alınmıştır (Ögel 1991).

8. yüzyılda Abbasi sarayında muhafız olarak görev yapan Türklerden kurulu hassas birliğin kıyafetleri Emel Esin'in belirttiği gibi, Bağdat yakınlarındaki Samara duvar resimlerinde görülen Türk tasvirlerine ait giysilerde en dikkati çeken elbiselerden biri de ayak bileğinden torbalı (bağlı) Doğu Türkistan şalvarıdır.

M.Ö. 1. yüzyıl başlarında Rusya'da Baykal gölü kıyısında Urga'da ve Noyan Ula'da, Hunlara ait elde edilen buluntularda insan başlıkları ve pantolonlar ile M.S. II. ve IV. yüzyılda ilk Hun Türklerine ait kadın ve erkek mumyalarının üzerinde ipek kumaşlar ve deri pantolonlar bulunmuştur (Ögel 1978).

Pazırık halıların yanı sıra süs ve ev eşyalarının üzerindeki süvari ve farklı pantolon çeşitleri bize pantolonun Türklere ait olduğunu kanıtlayan önemli belgelerdir (Ayhan 2002).

3.1. Pantolon Araştırma Kaynakları: Almanya, Osteuropaisch-Alttertum yayınlarında Türk **giyimlerinde** 15 giysi içinde farklı 13 erkek pantolonları görülmektedir (Fotoğraf 1-2).

OSTEUROPÄISCH.

8.

ALTERTUM.

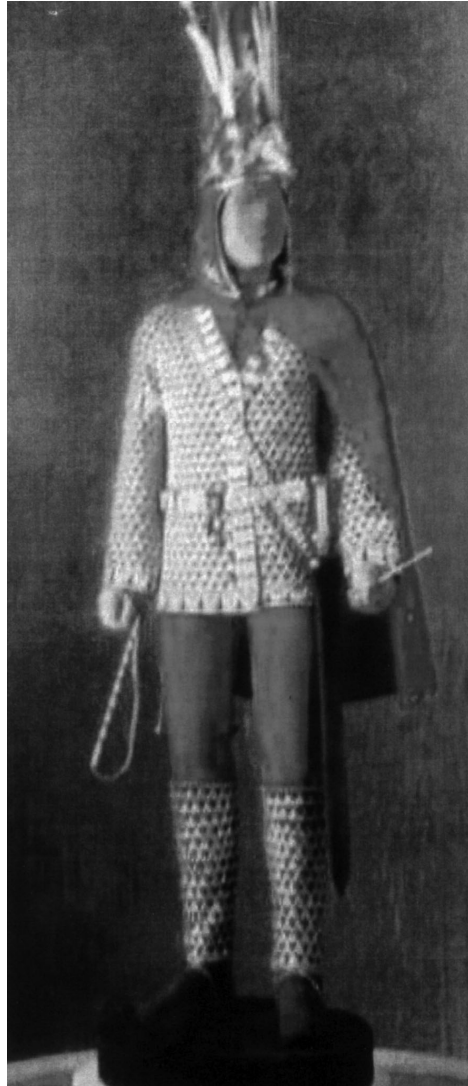

Sarmaten: 1. 2. 3. 4. 10. 11. Krieger. Dacer: 5. 6. 7. Krieger. 8. 9. Frauen. 12. König.
Skythen: 13. 14. Krieger. 15. Fürst.

Fotoğraf 1-2. Almanya Ansiklopedisi Türk Giysileri

3.2. Kurgan Araştırmalarında Pantolon: Altın elbiseli adam, Türk tarihinin en eski yazılı belgesi olduğu kabul edilmektedir. Karbon testlerinin sonucuna göre ele geçen hazinenin geçmişi M.Ö. 4-5. yüzyıllara dayanmaktadır. 1970 yılında, Kazakistan'da Almaata'nın 70 km kuzeyinde Esik kasabasında, garaj yapmak ve yol açmak için alçak bir tepenin düzeltilmesine çalışılırken tesadüfen bulunan bir Türk Tegin'ine (prensine) ait kurganda altın pullarla kaplı elbise en göz alıcı harika nitelikteki eşya altından yapılmış bir elbisedir. Çizmesinden başlığına, kemerinden kılıçlarına kadar her şeyi saf altın olan elbisenin başlığı ok ile tuğlarla süslüdür. Alın hizasında koç, geyik ve at kabartmaları olan, belindeki kemerin solunda bir kılıç, sağında ise bir kama asılıdır. Ceketin altındaki düz pantolonun paçaları çizmenin içine girmektedir (Fotoğraf 3) [Altın Elbiseli Adam (Türkler Ansiklopedisi, 2002)].

Fotoğraf 3. Altın Elbiseli Adam, Türkler Ansiklopedisi, Sayı 1, Türkler 7. Cilt

3.3. Davidon Bayar, 2000 Yılı Moğolistan, Altın Uğrak Mezarından Çıkan Pantolon Örnekleri (Fotoğraf 4-ön, 5-arka): Bu pantolon beli dolayan geniş kemer ve buna bağlanan kemerden oluşmaktaydı. Pantolonun ağı ön ve arka taraflardan birkaç pile yapılarak genişletilmiştir. Ön bölümler yukarıdan aşağıya kadar hemen hemen aynı endedir ve bize geleneksel Moğol pantolonun asıl inceliklerini göstermektedir. Etnografların yazdıkları gibi çobanların pantolonu ata binerken ve atın üzerindeyken rahat etmek koşuluyla geniş ağı kemer yeri ve şekli çok basit olur. Mezarda bulunan pantolonun üst bölümünün ön ve arka taraflarında ikişer kemer bandı dikilmiş, bunlardan kalın bir kemer geçirilmiş ve önden bağlanmıştır. Pantolonun üstü ve paça kenarları içeri (çevrilip) katlanıp dikilmiş ve paçaların ayaklarından dışarı çıkmaması için altlarından ayak bandı şeklinde dikilmiştir. Pantolonun uzunluğu 70 cm'dir (Fotoğraf 4-5) (Bayar 2000).

Fotoğraf 4. Moğolistan Orhun Kurganlarından çıkan ilk Türk pantolonu (ön)

Fotoğraf 5. Moğolistan Orhun Kurganlarından çıkan ilk Türk pantolonu (arka)

Koton'daki kurganların Göktürk dönemine ait katlarında ipek ve kürklü giysiler bulunmuştur. Katan kurganındaki giysilerden pantolon kürklerle kaplıdır.

3.4. Güney Altay'ın Ukok Şehrinin Pazırık Halkının Kıyafetlerinden Pantolon:

Antik mezar bulgularının üçte ikisinin içeriği organik materyallerden oluşmaktaydı. Bu malzeme kuralda tedfin (ölü gömme) arkeolojik araştırmalara konu olmadan çok uzun zaman önce kaybolmuştu. Ukok'un donmuş mezarlıları özellikle Skytisch dönemin Altay halkının materyal kültürünün bu parçasına özen göstermekteydiler. Birçok malzeme arasından malzemenin tahtadan, deriden, kumaştan yapılması ve bunları buzun içinde hiç bozulmadan kalabilmelerinin yanı sıra, o dönemin kılık kıyafeti çok önemli bir yer teşkil eder. Situ'daki rahatsız edilmemiş mezarlarında Skytisch zaman için harikulade olan bu kılık ve kıyafetlere rastlamak mümkün.

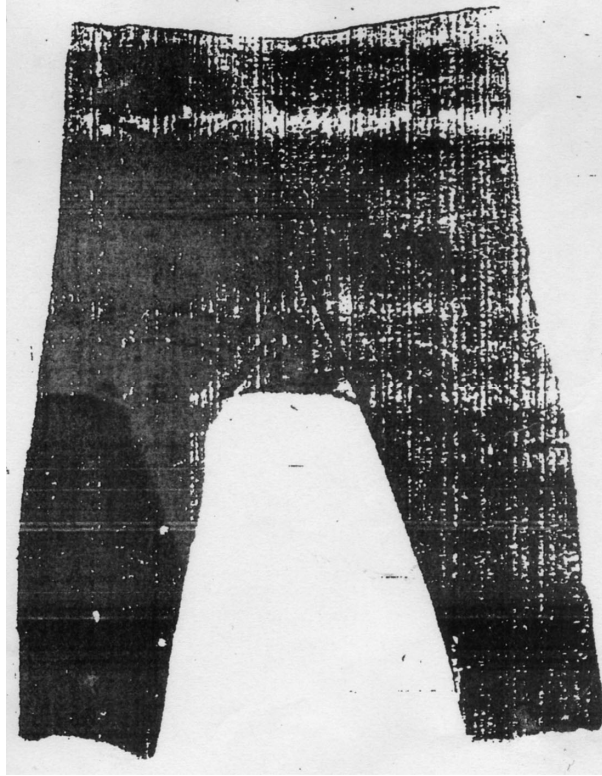
Pazırık kültürüne mensup olanlar elbiselerini dikebilmek için yerli yünlü kumaşların dışında külah yapımı için deri ve çuhanın yanında ithal yün ve ipekten oluşan kumaşlarda kullanabiliyorlardı.

Ukok'ta ilk olarak günümüze kadar bozulmadan gelen değişik kumaşlardan elbise parçaları bulunmuştur.

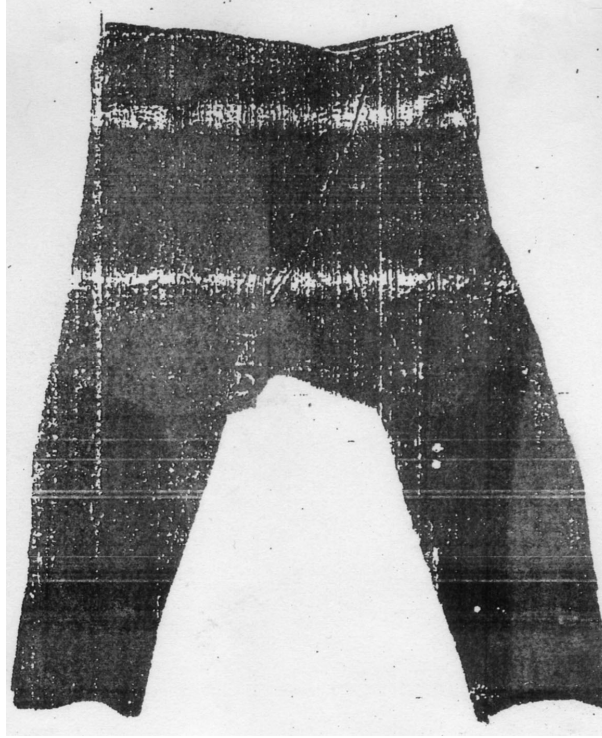
Bunlar bize Pazırık halkının kıyafetlerinin biçimleri hakkında fikir vermektedir. Bu kıyafetler aynı zamanda da Pazırık kültürü hakkında da bilgi edinmemize olanak sağlar.

Bozulmadan Ukok'daki dondurulmuş mezarlardan günümüze kadan gelen pantolonlar, üç çeşit yünlü kumaştan yapılmış ve kırmızı renkteydiler. İlk pantolon 1990 yılında a-aloch'taki kurgan 1'de tespit edildi. Dört parçadan ve iki ilaveden oluşmaktadır (Fotoğraf 6-7). Eklerden biri dörtgen ve diğire gerilmiş bir trapez şeklindeydi. Bu parçalar büyük ihtimalle birleştirilmiştir çünkü ne dikiş izi ne de iplik artıklarına rastlanmamaktadır.

Fotoğraf 6. Graberfeld Ac-Alach 3 Kurgan 1. Mannerwolhose 1 vonderseile 2 Ruckseile (ön)

Fotoğraf 7. Graberfeld Ac-Alach 3 Kurgan 1. Mannerwolhose 1 vorderseile 2 Ruckseile
(arka)

Pantolonun evvelce dikilip dikilmediğini anlamak, bugün artık mümkün değildir. Ancak diğer bütün Pazırık pantolonları dikilmiştir.

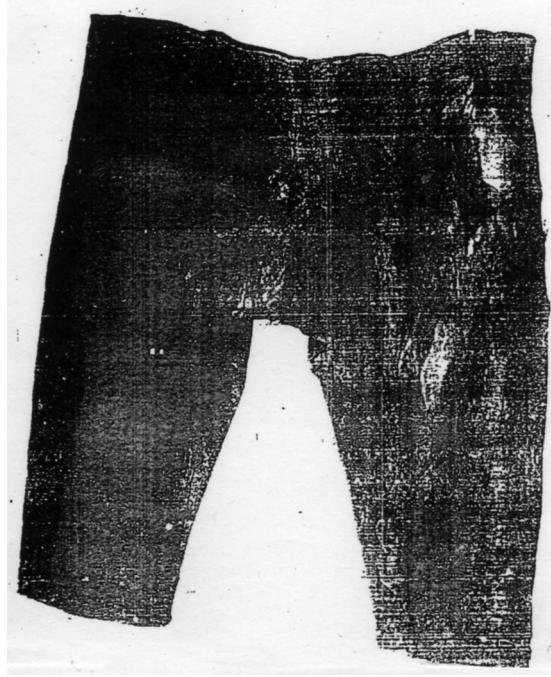
Dörtgen şeklindeki ek yukarıda anlatılan pantolonun iç kısmındaydı ve gerilmiş olan trapez şekli ise neredeyse bir üçgen halini almış, pantolonun ön kısmında bulunuyordu. Pantolonun üst kısmı muhtemelen bir bant yardımıyla sarılmıştır (Fotoğraf 6-7).

Sağlam bir yünlü kumaş kullanıldığı her halinden belli pantolonun genişliği 27 cm'dir ve bir kumaşın genişliğine eşittir. Tamamlanmış bir kıyafetin uzunluğu yaklaşık 104 cm'yi bulur. Pantolonların üst kenarı ile alt kenarı çevrilmiştir (çevirme payı 0,7-0,8 cm), pantolonun üst kısmında 20. asra kadar Orta Asya'daki halkların kullandığı gibi üst tarafına dışarıdan açılabilen bir ek dikilmiştir. Parçaların kesiminde ilginç bir metot uygulanmaktadır. İstenilen yerin dikimi için önce bir kılavuz ip geçirilir, ardından da bu esas bir iple dikilirdi. Bu pantolonun özelliği ön kısmının açıklığı ayrıca bir kumaş parçasıyla kapatılırdı. Bir nevi üçgen şeklinde olurdu ki bir kenarın uzunluğu 45 cm iken bu uzun kenarın her iki kısmıyla pantolonun ön kısmı dikilerek tutturulurdu, bu üçgenin aşağı bakan uç kısmı ise serbest kalıp ön kısmı örtüyordu. Bu pantolon Pazırıkta kurganlarda bulunmuştur. Bir asil atlı savaşçıya

ait yaşı 40-45 arası, kalaslarla kapatılmış bir mezarda bulunuyordu. Yanında ayrıca savaştı bir genç kadın ölüsünün üzerindeki parçalar çürümüş (ir) pantolon giydiğini gösteriyordu. Yapılan tespitlere göre bu kadının giydiği pantolonun genişliği yaklaşık 27 cm civarındadır. Üst kenar dışa ve alt kenar içe kıvrılmıştır. Pantolonun alt kısmı 23 cm'dir. Pantolonun alt kısmını daraltmak için 4,5-5,0 cm içe doğru kıvrılıp dikilmiştir. Eldeki kalıntılara bakıldığında kadın pantolonun büyük olasılıkla bacak aralarında ayrıca dörtgen şeklindeki bir ek kumaş parça bulunduğunu göstermektedir.

Aynı tür pantolonlar Verch kal'dzin de 2. kurgandan çıkan pantolon kırmızı kumaştan ve serje dikişten oluşmaktadır (Fotoğraf 8). Uzunluğu 83 cm olan pantolonun üst kısmındaki bacak genişliği 28-29 cm'dir. Kumaşın genişliğine eşit alt kısmı ise 23 cm'dir.

Fotoğraf 8. Graberfeld Verch Kal'dzin 2 Kurgan 1. Mannerwolhose

Eş kenar parça, iki dikdörtgen biçimli kumaş parçasından dikilmiştir. Eni 46 cm genişliğindedir. Sol pantolon bacağının diz kısmında aynı kumaştan bir şifon (ağ parçası 20-14 cm) sık iğnelerle dikilmiştir.

Verch-Kaldzin 2'nin kurgan 3'den oluşan 90 cm uzunluğundaki pantolon ayrıca 36 cm'lik bir üst genişliğine sahiptir. Kare şeklinde 36 cm kenar uzunluğuna sahip parça, çapraz katlanarak pantolonun bacak kısmından dikilmiştir. Yün ipliklerle doldurulmuş bir kısım kıyafetin bazı yerlerinde görülebileceği gibi aynı şekilde pantolonlarında bazı yerlerinde

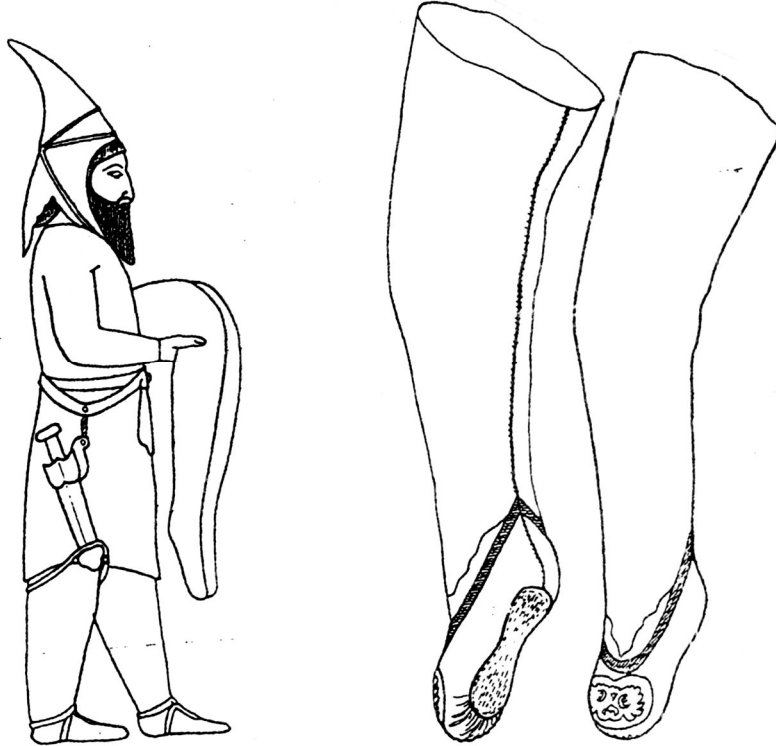

görülebilir. Pantolonun arka kısmında da aynı kumaştan dikdörtgen biçimli bir yama görmek mümkündür.

Pantolon ve çizme süvarinin teçhizatının bir parçasıdır. Eski Yunanlılar ve Çinliler onları “barbar” olarak nitelendiriyorlardı (Fotoğraf 9) (Rikman 1986).

Fotoğraf 9. Pazırık Krieger mit pelz rekonstruktion von D.V. Pozdnjakov anhand der funde und Betunde aus Kurgan 2 des Graberfelds verch Kal'dmz

Fotoğraf 10. Zur Kleidung der Pazyrk. Bevölkerung aus Ukok südaltas

Çinli savaşçıların acaba pantolon giymeliler mi sorusuna Ulin Wang topluluğunun bir araya gelerek toplanmasıyla tartışılıyordu. Barbarların kıyafetleri acaba Çinli savaşçıları küçük düşürür mü? “İllaki barbar kıyafetlerinin taklit edilmesinin zorunlu olduğuna inanmıyorum, benim korkum gökyüzü tanrısının beni gülünç bulmasıdır” der [Ulin Wang (Krjukov 1983)].

19. ve 20. yüzyılda Orta Asya’da soğuk hava koşullarının hakim olduğu, pantolonlar belirli sayıda Rus tarafından giyilirdi. P.K. Kozlov çok az sayıda Tibetlilerin bu pantolonu tanıdığını fark etmiştir (Kozlov 1947). Prezevalisky ise Moğolların kuzu postekisinden yapılan pantolonları sadece kış mevsiminde giydiklerini yazmıştır (Prezevalisky 1948).

Pazırık pantolonlarının kesimi ile Türkmen balak pantolonlarının kesimi birbirleriyle tamamen uyuyordu (Vasileva 1954).

N.L. Vorobeva’nın iddiasına göre, dikdörtgen biçimli parçalardan oluşan pantolonlar sadece Tatarlar, Baskiren ve Pers kadınlarında görülüyordu (Vorobeva 1930).

Bazı benzerlikler Japon kadınlarının pantolonlarında mompe (iş elbisesi) da göze çarpıyordu (Ksenofontova 1977).

Bakla Mozcevaja'daki M. 589'a ait bir mezarda Kuzey Batı Kafkasya yerlisinin en eski giysisi ortaya çıktı. Burada giysi olarak kullanılan pantolon yukarıda ayaklara doğru daralan bir şalvar biçimindeydi ki bunun üst kısmı da dörtgen şeklindeki bir kumaş parçasının verev dikilmesiyle kapatılmaktadır. Pantolon bir yardımıyla bebeğin vücuduna bağlanırdı (Ravdonikas).

Mozcevajo Bak'ka'daki bebek pantolonunun İran kesimi Pazırık'daki pantolon kesimine benzemektedir. Pantolonlar ile karşılaştırılabilen uzun pantolonlar, Hint Avrupa halkları için bir karakteristik özellik olmuştur. İskitler, Lidyalılar, Frigler vd. böylesi pantolonlara dair Persapolis'teki duvar röliyevlerinde görülebilir.

Noin-Ula'daki kurgan 6. Hunların bilindik yün ve ipekten yapılan pantolonları Pazırık'dakilerden kesim, biçim ve uzunluk (114 cm) yönünden farklılıklar göstermektedir (Rudenko 1962).

Eski çağlara ait Moğolların pantolonlarında bile farklı bir kesim göze çarpar. Kumaşın yamuk kenarlarının adım adım katlanması söz konusudur (Viktorava 1977).

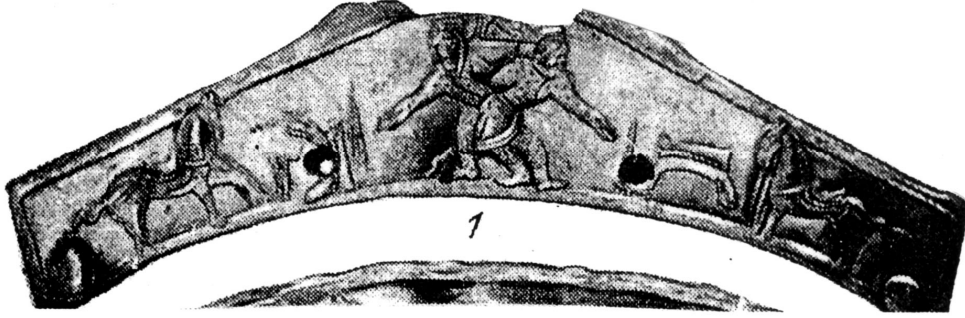
Pazırık'taki savaşçıların pantolonun ağının kısa tutulması için kullandıkları yöntem (kadınlar ve erkekler) keçeden olma dizin üzerine kadar çıkan çoraplı çizme giymektedirler. 17. asrın 2. çeyreğinde Çerkezlerin giysilerini anlatan Seyyah Evliya Çelebi'ye göre Çerkezler ince bir kumaştan olma bir pantolon giyerlerdi ve bu dar ve deriden ya da örmeden olma pantolon diz altında bir kemerle tutturulmaktadır.

Pazırık pantolonlarına çok benzer çizmeli çoraplar 5. asırdan kalma Persapolis'teki duvar reliflerinde görülmektedir. Büyük kürk pantolonlar giyerlerdi, ki bu durum birçok göçerde benzerdir. Ama şimdiye kadar elde edilen kanıtlara göre mezarlardan çıkan bu pantolonların dikiş kalitesi bunların yalnızca definlerde giydirildiğine değil aynı zamanda da gündelik hayatta giyildiğine delildir.

3.5. Königsgraber der Skythen, Im Zeichen des golden en Greifen: Bu kitapta; Tagar, Kultur, Minusink, Abakan, Tuva, Pazırık, Altay, Almata, Syrı, Amuderya, Orenburg, Hazar denizinin kuzey bölgesi, Kırım, Kuban, Dnepr yakınlarında, Bükreş, Budapeşte, Prag'ın kuzeyinde toplam 67 Asya ve Avrupa kurganlarından çıkan objelerin üzerindeki süslemelerden ve giysilerden farklı pantolon çeşitleri bulunmuştur. Bu objeler altın takı aksesuar ve günlük ev aletleridir (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 12-17'deki duvar resimlerinde Köktürk Devleti'ndeki pantolon giymiş bayanlar görülmektedir.

Fotoğraf 11. Miladi IX. bazı Türk boylarında nişanlanmak için müstakbel gelini güreşte yenmek gerekiyordu (Pantolonlu çift)

Fotoğraf 12. Duvar resimlerinde Köktürk Devleti'nde düğün alayında atlı, pantolonlu genç kız bölüğü

Fotoğraf 13. Pantolonlu şarkıcı kız dans ediyor (Asya Duvar Resimlerinden alınmıştır)

V/d

Fotoğraf 14. Dans eden şarkıcı Türk kıızı, giysi altında pantolon elinde mendil (uktü)
(Asya Duvar Resimlerinden alınmıştır)

Fotoğraf 15. Müzisyen Türk kızları, elbise altına pantolon (Asya Duvar Resimlerinden alınmıştır)

Fotoğraf 16. Elbise altına pantolon giymiş bir hatun (Asya Duvar Resimlerinden alınmıştır)

Fotoğraf 17. Pantolonlu dans eden bir hatun (Asya Duvar Resimlerinden alınmıştır)

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bütün bu kaynaklara rağmen pantolonun adını İtalyan komedyen Pantolone'den aldığı bilinmektedir (Meydan Larousse: 9146) Avrupa pantolonu 18. yüzyılda yani Türklerden 1000 yıl sonra İtalyan Komedyen Pantolone aracılığı ile başlamıştır.

M.Ö. üçüncü bin yılın sonlarına doğru tüm Avrasya'da, geleneklerin, alışkanlıkların, moda akımlarının birbirleriyle kaynaşmasına, birbirlerinden etkilenmesine de neden olan muazzam bir hareketliliğin yaşandığı iyi biliniyor. Bu genel hareketlilik olgusunun temel dinamikleri hiç şüphe yok ki büyük etnik göçler, ticari faaliyetler ya da türlü amaçlı yer değiştirme olaylarıdır.

Pantolonun yaygınlaşmasını sağlayan kesim askerler olmuştur. Savaşların devamlılığı pantolon kullanımının sürekliliğini de sağlamıştır.

Askeri giysilerden sonra günlük hayatımızda yer alan pantolon kadın-erkek giyimi olarak benimsenmiştir.

Orta Asya bozkır ulusu olarak Türklerin ataları olan Hunların batı dünyasına taşıyıp benimsedikleri, sonradan pantolon adını alan altlıklar yalnız Türkler açısından değil dünya

giyim tarihi ve kültürü açısından da önemli bir yere sahip olduğunu moda ve giyim tarihi notlarıyla anlatılmalıdır.

- Tüm dünyada kadın, erkek ve çocuklar tarafından giyilen “Türk icadı” pantolonun Türk muhtar ve akraba topluluklarında, bağımsız Türk Cumhuriyetlerinde pantolon müzesi açılmalı ve tarihsel boyutlarıyla görsel olarak sunulmalıdır.
- Geleneksel Türk giyim müzesi kurulması
- Giyim-kuşam konusunda araştırmalara teşvik edilmesi ve destek sağlanması
- Çok zengin bir koleksiyona sahip olan geleneksel Türk giyiminin korunması ve tarihinin dünyaya anlatılması için; Türk birliği kapsamında Türk halk giysilerinin derlemesinin yapılması

KAYNAKÇA

Ana Britannica, s.387, cilt 3-17-20.

Arslaner, Çiğdem (2007). <http://www.hbektas.gazi.edu.tr/dergi/kearmagan/arslaner.htm-367k>.

Ayhan, Fatma (2000). “Moğolistandaki Orhun Anıtları Araştırma Notları”

Ayhan, Fatma (2002). “Moğolistan, Ulaanbaatar, Milli Tarih Müzesi Araştırma Notları”.

Bayar, Davidon (2000) “Altın Uğrak mezarından çıkan öğelerin araştırılması, Moğolistan, Ulaanbaatar”

Crane, Diana (2000). “Fashion and its social acendas class, gender and identitiy in clothing”.
The University of Chicago Pres.

Eray, Fatma (2000). “Türk toplumlarında pantolonun gelişiminin incelenmesine tarihsel bir bakış”.

Gülensoy, Baybars, Tuncer (2007). “Anadolu Giyim-Kuşam ve Süslenme Söz .....
Türkçe Sözcükler .....

Gülensoy, Tuncay (2001).

Kryjkov, M.V.L.S., N.N. Safranova (1983). “Ceboksorov Drevnie Kitajcy epochu centralizovannyh imperij”, Moskova: s. 336.

Ksenofantova, R.A. (1977). “Japonskaja Odezda in Odezda naradov zarabeznoj Azii, muzej antropologii.i etnografi 32”, Leningrad: s. 111-149.

Meydan Larousse, s. 9146.

- Ögel, Bahaeddin (1978). “Türk Giyim Tarihine Giriş”
- Ögel, Bahaeddin (1984). “Türk Giyim Tarihine Giriş”, s. 119.
- Ögel, Bahaeddin (1991). “Türk Giyim Tarihine Giriş”, s. 101.
- Przevalskiy, N.M. (1948). “Ot kjachty na istaki zeltajreki”, Moskova: s. 103.
- Ravdonikas, T.D. (1990). “Ocerkipo istarji Odezdy naselonija severo-zapadnogo Kavkaza anticnisti Sredneva koue”, Leningrad: s. 60.
- Rikman, E.A. (1986). “Odezdanarodov Vostocnoj Europyv İ. Getodaki (Seradina 1. tys.do. neseredina 1. tys.n.e) in; Drevnjajo Odezda naradov Europy”, Moskova: s. 7-30.
- Rozlov, P.K. (1947). “Mongolija”, Kam, Moskova: s. 179.
- Rudenko, S.I. (1953). “Kultura naselenja Gornogo Altaja V Skifskoe Vremja”, Moskova, Leningrad: s. 111.
- Türkler Ansiklopedisi (2002). 7. cilt, s. 1.
- Vasileva, G.P. (1954). “Turkmeny nocharli in Sredneaziatski etnograficeskij born. K.21”, Moskova: s. 82-216.
- Viktorova, L.L. (1977). “Mongol’skaja. Odezda muzey antropologii etnografii 32”, Leningrad: s. 169-199.
- Vorobeva, N.I. (1930). “Vorobeva material naja kultura Kazanskich”, Tatar Kazan: s. 315-316.
- Zık, Hatice (2002). “Pantolon”, s. 14.